

2026-08-31

SR-006

*Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai***DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PRANEŠIMO JUNGTINIŲ TAUTŲ ŽMOGAUS TEISIŲ
TARYBOS VYKDOMAI VISUOTINEI PERIODINEI PERŽIŪRAI PROJEKTO**

Nacionalinė nevyriausybinių organizacijų koalicija, susipažinusi su Lietuvos Respublikos pranešimo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomos visuotinės periodinės peržiūros ketvirtajam ciklui projektu, teikia pastabas ir pasiūlymus dėl atskirų pranešimo nuostatų.

Vertiname siekį pranešime pristatyti Lietuvos pažangą įgyvendinant ankstesnio visuotinės periodinės peržiūros ciklo metu pateiktas rekomendacijas, tačiau manome, kad kai kuriais atvejais pranešime pateikiama informacija turėtų būti papildyta objektyviais rodikliais bei nevyriausybinių organizacijų praktikoje identifikuojamais iššūkiais. Tai leistų tiksliau atspindėti ne tik priimtus sprendimus ar vykdomas priemones, bet ir jų faktinį poveikį.

1. Dėl socialinių paslaugų finansavimo

Pranešimo projekto 25 punkte teigiama, kad socialinėms paslaugoms skiriamas finansavimas kiekvienais metais didėja, taip siekiant gerinti šių paslaugų prieinamumą ir kokybę.

Manome, kad toks teiginys yra pernelyg bendro pobūdžio ir neleidžia objektyviai įvertinti nei finansavimo augimo masto, nei jo poveikio socialinių paslaugų prieinamumui ir kokybei.

Siūlome šį punktą papildyti konkrečiais duomenimis apie socialinėms paslaugoms skiriamo finansavimo pokytį – procentine išraiška ir (ar) absoliučiais dydžiais – bei nurodyti, su kokiais konkrečiais rezultatais finansavimo didėjimas yra siejamas. Šiuo metu iš pateiktos formuluotės nėra aišku, ar finansavimo augimą lemia socialinių paslaugų plėtra, didėjantis paslaugų gavėjų skaičius, darbuotojų darbo užmokesčio augimas, paslaugų kokybės gerinimo priemonės ar kiti veiksniai.

Taip pat svarbu įvertinti finansavimo augimą platesniame ekonominiame kontekste. Vien nominalus finansavimo didėjimas savaime nereiškia realaus paslaugų finansavimo ar jų prieinamumo pagerėjimo.

Tai iliustruoja vaikų dienos socialinės priežiūros paslaugos pavyzdys. Lietuvos vaikų dienos centrų situacijos analizėje¹ nurodoma, kad per penkerių metų laikotarpį minimali mėnesinė alga išaugo beveik 80 proc., infliacija siekė apie 36–37 proc., o vaikų dienos centrams skiriamas finansavimas per tą patį laikotarpį padidėjo tik apie 20 proc.

Todėl siūlome pranešime aiškiau atskleisti ne tik nominalų socialinių paslaugų finansavimo augimą, bet ir tai, ar jis atitinka didėjančias paslaugų teikimo sąnaudas bei užtikrina realų jų prieinamumo ir kokybės gerėjimą.

2. Dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir asmenų su negalia prieigos prie teisingumo

Pranešimo projekto 87 punkte nurodoma, kad 2024 m. patvirtintas trečiasis Kovos su prekyba žmonėmis 2024–2026 metų veiksmų planas.

Atkreipiame dėmesį, kad, nevyriausybinių organizacijų vertinimu, prekybos žmonėmis srityje išlieka itin aktuali asmenų su psichosocialine ir (ar) intelekto negalia prieigos prie teisingumo problema.

Nevyriausybinės organizacijos praktikoje susiduria su atvejais, kai, įtariant, kad galimai nukentėjęs asmuo turi psichikos ar intelekto negalią, jo galimybės inicijuoti ir dalyvauti teisminiame procese yra itin ribotos. Tokiems asmenims ne visais atvejais užtikrinama jiems reikalinga pagalba ir tarpininkavimas, o pats žmogus dėl savo pažeidžiamumo gali būti nepajėgus savarankiškai susirasti teisinę pagalbą, apskųsti institucijų priimtus sprendimus ar kitaip tinkamai ginti savo teises.

Tai kelia papildomą riziką prekybos žmonėmis kontekste, nes pažeidžiami asmenys gali būti sąmoningai pasirenkami išnaudojimui būtent dėl ribotų jų galimybių kreiptis pagalbos ir efektyviai dalyvauti teisiniuose procesuose.

Todėl siūlome pranešimo 87 punktą papildyti informacija apie priemones, kuriomis užtikrinamas prekybos žmonėmis aukų, turinčių psichosocialinę ar intelekto negalią, atpažinimas, joms prieinama teisinė pagalba, procesinis tarpininkavimas ir veiksminga prieiga prie teisingumo.

¹ <https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/simple-file-list/Studijos/Lietuvos-vaiku-dienos-centru-situacijos-analize.pdf> (14 psl.)

Taip pat siūlome įvertinti, ar šiuo metu taikomos priemonės yra pakankamos užtikrinti, kad asmens negalia netaptų faktine kliūtimi pradėti tyrimą, dalyvauti procese ar apskųsti institucijų sprendimus.

3. Dėl kalinimo sąlygų gerinimo

Pranešimo projekto 96 punkte nurodoma, kad dviejuose kalėjimuose visa apimtimi pradėtas taikyti dinaminio saugumo modelis, kuris pakeitė personalo darbo su kaliniais kultūrą ir prisidėjo prie bendro kalėjimų saugumo didinimo, o dar trijuose kalėjimuose modelį numatoma įgyvendinti 2027–2030 m.

Atkreipiame dėmesį, kad praktinis dinaminio saugumo modelio įgyvendinimas yra tiesiogiai priklausomas nuo pakankamo darbuotojų skaičiaus. Nevyriausybinių organizacijų turimais duomenimis, šiuo metu neužimta apie 21–25 proc. darbuotojų etatų. Esant tokiam darbuotojų trūkumui, kyla pagrįstų abejonių dėl galimybių visa apimtimi įgyvendinti modelį, kurio esmė yra nuolatinis darbuotojų buvimas, bendravimas su kaliniais, jų situacijos pažinimas ir prevencinis darbas.

Todėl siūlome 96 punkte neapsiriboti formaliu dinaminio saugumo modelio įdiegimo konstatavimu, bet pateikti informaciją apie darbuotojų trūkumo mastą ir jo įtaką faktiniam šio modelio įgyvendinimui.

Pranešimo projekto 97 punkte nurodoma, kad siekiama ištirti kiekvieną galimą kalinio sužalojimo atvejį, identifikuoti galimo smurto atvejus ir patraukti smurtaujančius asmenis atsakomybėn.

Vis dėlto turimi statistiniai duomenys nerodo nuoseklaus fizinio smurto tarp kalinių mažėjimo: 2023 m. fiksuoti 176 fizinio smurto atvejai, 2024 m. – 78, tačiau 2025 m. jų skaičius vėl padidėjo iki 160.

Manome, kad šią informaciją svarbu atspindėti pranešime, nes vien įdiegtų procedūrų ar vykdomų tyrimų aprašymas neleidžia įvertinti realios situacijos kalėjimuose. Siūlome papildyti 97 punktą faktiniais smurto atvejų dinamikos duomenimis bei, esant galimybei, informacija apie priemones, kurių imamasi siekiant mažinti smurtą tarp kalinių.

Pranešimo projekto 98 punkte nurodoma, kad, siekiant gerinti kalinių laikymo sąlygas, įgyvendinta nuosekli baudžiamosios politikos ir bausmių vykdymo politikos pertvarka, apimanti alternatyvių sankcijų plėtrą, baudžiamosios atsakomybės ir bausmių subalansavimą bei resocializacijos proceso stiprinimą.

Nevyriausybinės organizacijos atkreipia dėmesį, kad, nepaisant įgyvendintų pertvarkų ir Bausmių vykdymo kodekso pakeitimų, daugiau nei pusė nuteistųjų bausmę vis

dar atlieka iki jos pabaigos, o lygtinai paleidžiama vidutiniškai apie 48 proc. nuteistųjų, kuriems toks paleidimas galėtų būti taikomas.

Todėl siūlome 98 punkte pateikti ne tik informaciją apie įgyvendintas reformas, bet ir jų rezultatą atspindinčius rodiklius, įskaitant lygtinio paleidimo taikymo mastą ir jo pokytį. Tai leistų objektyviau įvertinti, kokį realų poveikį baudžiamosios ir bausmių vykdymo politikos pakeitimai turėjo praktikoje.

Apibendrinant, siūlome rengiant galutinę Lietuvos Respublikos pranešimo redakciją didesnę dėmesį skirti ne tik priimtų teisės aktų, planų ar pradėtų priemonių išvardijimui, bet ir jų faktinio įgyvendinimo rezultatams, išliekantiems iššūkiams bei objektyviems rodikliams. Manome, kad toks požiūris leistų pateikti visapusiškesnį Lietuvos pažangos ir toliau spręstinių žmogaus teisių klausimų vertinimą.

Direktorė

Vanesa Ražinskytė